

УДК 32

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-8)

Антоніна КОЗИРСЬКА

доктор політичних наук, професор, викладач факультету наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні (Польща), ul. S. Batorego 39 L, 87-100 Toruń
ORCID: 0000-0002-1204-5500

Antonina KOZYRSKA

Doctor of Political Sciences Professor, Lecturer at the Faculty of Political And Security Sciences, Nicolaus Copernicus University in Toruń (Poland), ul. S. Batorego 39 L, 87-100 Toruń
ORCID: 0000-0002-1204-5500

НАУКОВИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩЕЮ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТЕРОРИСТИЧНИМ

SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEM OF RECOGNITION OF THE POLITICAL REGIME OF THE RUSSIAN FEDERATION AS TERRORIST BY THE REPUBLIC OF POLAND

У статті з'ясовано, що через відсутність чіткого термінологічного визначення терористичної держави та його закріплення в міжнародному праві наразі немає юридичних наслідків, пов'язаних із таким статусом. Конкретні санкції передбачені у разі зарахування країни до категорії держав-спонсорів тероризму, яка надається США. Досі, однак, американський Держсекретаріат не зважився на такий крок, остерігаючись ряду політичних і економічних ускладнень. Засудження дій РФ як терористичної держави, у зв'язку з війною в Україні та в інших місцях, парламентами низки держав і ПАРЄ становить символічний жест солідарності з Україною. Має він, однак, для неї політичне значення і становить крок у напрямку більшої міжнародної ізоляції країни-агресора.

У тексті встановлено, що Республіка Польща була однією з країн, що на офіційному рівні, визнала керівництво РФ терористичним режимом. Ця ініціатива була реалізована 26 жовтня 2022 р. у резолюції верхньої палати парламенту – Сенату, у якому незначно переважають опозиційні сили. Попри виявлену під час голосування однотайність, у ширшому політичному середовищі тривала дискусія щодо доцільності та формули такого кроку. Представники політичних угруповань, що формують уряд та правлячу коаліцію у нижній палаті парламенту – Сеймі, вважали за більш ефективне прийняття відповідного рішення у ширшому колі держав, перш за все європейських і США, або міжнародними організаціями. Виявом такої позиції став проєкт резолюції Європарламенту про визнання РФ як державу-спонсора тероризму. Незважаючи на певні різниці у політичних підходах, польське суспільство та політики різних напрямків згодні щодо того, що російське керівництво здійснює агресивну зовнішню політику, і не лише відносно України. Існує свідомість, що акти міжнародного терору є одним із засобів гібридної війни у досягненні політичної мети країною-агресором.

Ключові слова: міжнародний тероризм, терористичний режим, держава спонсор тероризму, російсько-українська війна, Республіка Польща.

The article shows that due to the lack of a clear terminological definition of a terrorist state and its fixation in international law, there are currently no legal consequences associated with such a status. Specific sanctions are envisaged if a country is classified as a state sponsor of terrorism by the United States. So far, however, the US State Department has not decided to designate such, fearing several political and economic complications. The condemnation of the actions of the Russian Federation as a terrorist state, in connection with the war in Ukraine and elsewhere, by the parliaments of a few states and PACE is a symbolic gesture of solidarity with Ukraine. However, it has political significance for its and is a step towards greater international isolation of the aggressor country.

The text states that the Republic of Poland was one of the countries that officially recognized the authorities of the Russian Federation as a terrorist regime. This initiative was adopted on October 26, 2022 in a resolution of the upper house of parliament – the Senate, which is slightly dominated by opposition forces. Despite the unanimity of the vote, there was an ongoing discussion in the wider political environment about the feasibility and formula of such a step. Representatives of the political groups that form the government and the ruling coalition in the lower house of parliament – the Sejm, considered it more effective to make a decision in a wider circle of states, primarily European and US, or international organizations. The manifestation of this position was the draft resolution of the European Parliament on the recognition of Russia as a state sponsor of terrorism. Despite certain differences in political approaches, Polish society and politicians of different directions agree that the Russian leadership pursues an aggressive foreign policy, and not only towards Ukraine. There is an awareness that acts of international terror are one of the means of hybrid warfare in achieving political goals by the aggressor country.

Key words: international terrorism, terrorist regime, state sponsor of terrorism, Russian-Ukrainian war, Republic of Poland.

Постановка проблеми. У XXI ст. тероризм став однією з найбільших загроз міжнародній безпеці. Його прояви відчутні у всіх частинах світу та дестабілюють соціальну і політичні системи на місцевому, регіональному і глобальному рівнях. Терористичну діяльність можуть вести так терористичні організації і групування, як і – у різній формі – цілі держави. Гібридний характер війн нової генерації зумовлює використання тероризму як одного із засобів досягнення мети. Разом із інтернаціоналізацією сучасних конфліктів зростають ризики швидкого розповсюдження терористичних загроз. Завданням міжнародної спільноти є не лише виявляти такі ризики, але й дати їм належну оцінку, щоб вчасно запобігати і відповідно протидіяти із залученням адекватних інструментів і засобів. Такий виклик становить нинішня війна Росії проти України, зокрема для Республіки Польща, яка межує так з державою агресором і її союзником, як і з їх жертвою – своїм стратегічним партнером.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тероризм як загальне явище був предметом численних публікацій, наприклад Б. Хоффмана, Р. Бергера, А. Малкевича, Т. Бялека. Наприкінці XX ст. увагу дослідників звернув політичний тероризм (А.П. Шмід і Ф. Й. Йонгман, Й. Томасевич), таз званий супертероризм – біологічний, хімічний і ядерний (Г. Мілтон, А. Йонах, Д. Барнетт, С. Паркер) та релігійний, який на зломі віків почав асоціюватися з ісламізмом (Д. Дуда, Ш. Бар). Специфіка сучасного тероризму чи тероризму нової генерації та боротьба з ним розглядалась у творах С. Войцеховського, К. Мрозевича, К. Ялошинського, Н. Чекер, В. Красієнко, С. О. Долбишева. Поступово у полі уваги вчених опинились економічні (Г. Бардвел), інформаційні чи кібернетичні аспекти. Зростання зацікавлення вчених аналізом тероризму стимулювала не лише його еволюція, але оголошена після терактів 11 вересня 2001 р. американська «глобальна війна з тероризмом» (Р. Гідеон, Я. Хоге, А. Кеселевський, В. Шимдорський) та пізніше розвиток Ісламської Держави (П. Мазур, О. Васюта, С. Васюта). Не бракує й розвідок і детальних експертиз, що аналізують терористичну загрозу в окремих регіонах світу чи країнах, наприклад в Європі (В. Гротович, А. Гордесман, рапорти Європолу), Азії (Л. Фіялковський), в Росії (П. Семмлер), Україні (С. Телешун) чи в глобальному вимірі (А. Гордесман, звіти Державного секретаріату США *Patterns of Global Terrorism*, Світовий показник тероризму – GTI). Тематика ролі держави у під-

тримці тероризму та її міжнародної відповідальності ще не надто висвітлена вченими, прикладами яких є Д. Картер, П. Міннеро, П.-М. Діпі, Л. Пінаар. У контексті нинішньої агресії Росії на Україну триває публічна дискусія про визнання РФ терористичною державою. З огляду на новизну і актуальність тематики для реалізації поставленої наукової задачі у даній статті використано насамперед контент аналіз поточних правових актів, документів та заяв законодавчих та виконавчих органів влади і публіцистики.

Метою статті є з'ясування чи була достатньою в польському політичному середовищі щодо формального визнання РФ державою, що підтримує тероризм, та який саме політичний формат для цього розглядався?

Виклад основного матеріалу дослідження. Тероризм, за визначенням Департаменту оборони Сполучених Штатів Америки (США), це «безправне застосування – або погроза застосування – сили або насильства у відношенні до особи або майна, щоб примушувати або застрашувати уряди чи суспільства, часто для досягнення політичних, релігійних чи ідеологічних цілей» [1]. Організація Об'єднаних Націй (ООН) неодноразово засуджувала тероризм та намагалась йому протидіяти, наприклад у Декларації про засоби по ліквідації міжнародного тероризму від 1994 р. чи Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 р., стороною якої від 2002 р. є Україна і Російська Федерація (РФ).

В одній з класифікацій тероризму з огляду на його суб'єкт вирізняють недержавний, спонсорований державою та державний тероризм. Перший означає діяльність терористичних організацій, незалежно від структур будь-якої держави. Другий різновид стосується ситуації, коли держава підтримує терористичну організацію, не виконуючи або виконуючи над нею контроль. Державний тероризм полягає на використанні насилля державою в прихований спосіб, за допомогою спецслужб або найманців. Він може бути зняряддям внутрішньої політики (пр. щодо опозиції, національних меншин), як і зовнішньої – у відношенні до громадян, установам та інфраструктури іншої держави [2]. Останній з перелічених типів тероризму не береться до уваги у Світовому показнику тероризму (GTI), але саме він, на нашу думку, найкраще характеризує дії нинішнього режиму РФ, зокрема відносно України. Експерти сіднейського Інституту економіки і миру слушно зауважують, що «як правило, рівень тероризму пропорційний інтенсивності конфлікту. Терористичні

атаки також є широко використовуваною тактикою в асиметричній війні і зазвичай спрямовані на військову, поліцейську та урядову інфраструктуру» [3]. В умовах нинішньої широкомасштабної війни Росії проти України, що почалася після вторгнення російської армії 24 лютого 2022 р., спостерігається зростання терористичної активності, включно з її кібернетичної складовою. Жертвами такої діяльності стають численні цивільні об'єкти та установи.

Від квітня 2022 р., коли цілий світ дізнався про воєнні злочини у Бучі та інших населених пунктах, скоєні російськими військовими в ході наступу на Київ, український уряд і парламент закликали весь цивілізований світ визнати Росію державою, що підтримує тероризм. 22 травня Верховна Рада України на законодавчому рівні окреслила РФ державою-терористом, тобто країною, «яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму» [4]. Президент України Володимир Зеленський просив президента США Джо Байдена включити країну-агресора до американського переліку держав-спонсорів тероризму. Голова української держави багаторазово у своїх зверненнях до світової громадськості наголошував, що нинішній російський режим розуміє лише мову терору. Натомість «Терору треба відповідати силою на всіх рівнях: і на полі бою, і санкціями, і юридично» [5].

На заклик українських політиків та високосадовців відгукнулися насамперед країни Балтії. Першим вчинив це парламент Литовської Республіки в резолюції від 10 травня 2022 р., визнаючи Росію терористичною державою, а її війну проти України геноцидом українського народу. Подібну заяву ухвалив Сейм Латвійської Республіки 11 серпня 2022 р., який закликав ЄС прийняти аналогічну резолюцію та припинити видавати туристичні та в'їзні візи громадянам РФ. Наступним імпульсом для міжнародного засуду терористичних дій Росії став масований ракетний обстріл української цивільної енергетичної інфраструктури 10-11 жовтня 2022 р. Зазнали пошкоджень між іншим приміщення дипломатичних представництв Німеччини та Європейського Союзу (ЄС), що становить порушення Віденської конвенції. Українська сторона назвала енергетичним тероризмом російські атаки на критичну інфраструктуру та спроби змусити за допомогою шантажу

західних партнерів до запуску Північного потоку 2 та зняття з Росії санкцій [6]. 18 жовтня парламент Естонії у резолюції оголосив російський режим терористичним, а Росію – державою спонсором тероризму та закликав позбавити її статусу постійного члена Ради безпеки ООН [7]. П'ять днів раніше, 13 жовтня Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) одностайно ухвалила резолюцію, що окреслювала РФ терористичним режимом, та закликала надати Україні системи ППО. Рада Європи стала першою міжнародною організацією, яка в такий спосіб дала осуд російській агресії [1]. Терористичним режимом РФ визнавалась також в резолюціях Сенату Республіки Польща від 26 жовтня та Комісії закордонних справ і Комісії безпеки Палати депутатів Чеської Республіки від 3 листопада 2022 р. [9].

Наведені приклади свідчать про відсутність чіткого термінологічного визначення терористичної держави та його закріплення в міжнародному праві. Поняття «держава-терорист» застосувала лише Україна. Близькою йому є запропонована ПАРЄ формула «терористичний режим», яка вказує на відповідальність керівництва РФ, що відповідно ставить під сумнів його легітимність. Термін ж «держава-спонсор тероризму» присутній лише в національно-правовій системі США. Україна пропагує створення міжнародної конвенції, яка б закріпила дефініції «держави-терориста» та «державного тероризму» та мала б конкретні юридичні наслідки [10].

Тому вище згадані ініціативи резолюцій парламентів наразі мають суто політичний характер і є виразом дипломатичної підтримки України. Хоча вони дуже важливі, то суттєво не впливають на посилення міжнародних санкцій. Такі наслідки (юридичні, економічні і дипломатичні) мало б, однак, надання РФ статусу держави-спонсора тероризму. Він визначається Державним секретарем США за багаторазове сприяння міжнародному тероризму. До держав-спонсорів тероризму застосовуються чотири головні категорії санкцій: обмеження на отримання закордонної допомоги від США, заборону на постачання товарів і послуг оборонного призначення, контроль за експортом до них товарів і технологій подвійного призначення, а також низку фінансових та інших обмежень. Крім того, під інші санкції США потрапляють особи і країни, які беруть участь у певних різновидах торгівлі з такими державами [11]. В практичному вимірі посилення американських санкцій призвело би до більшої економічної, фінансової та дипломатичної ізоляції Росії.

У символічному вимірі для України це означає не лише справедливую оцінку агресивної зовнішньої політики РФ. Остання опинилась би у «чорному списку», поруч із Кубою, Північною Кореєю, Іраном та Сирією, що знижує її міжнародну позицію. Однак, виникає й ряд побоювань, пов'язаних, наприклад, зі статусом РФ як ядерної держави чи судовими позовами щодо компенсації збитків [12]. Для американської державної адміністрації ще більш проблематичним видається застосування тзв. вторинних санкцій проти країн, які утримують торгові зв'язки з державою-терористом. Це дуже широке коло міжнародних суб'єктів, серед яких чимало економічних і політичних партнерів США. Остерігаючись «небажаних наслідків», державний секретар США Ентоні Блінкен не прийняв рішення про внесення РФ до списку держав-спонсорів тероризму, попри довготривалу політичну дискусію. До такого кроку держсекретаря закликали у липні 2022 р. спікер американської Палати Представників Ненсі Пелосі та Сенат, а в середині вересня сенатори Річард Блюменталь та Ліндсей Грем, представили законопроект про визнання Росії державою-спонсором тероризму. Також в американській публічній дискусії озвучуються аргументи проти позначення РФ як держави-терориста. До прикладу, юристка Інгрід Вюрт звертає увагу на можливі ускладнення «зернової угоди» щодо українських портів, а також на те, що «цей статус взагалі не передбачає врахування воєнних злочинів і ведення агресивних війн» [10]. Політолог Даг Бандоу, якого оскаржували у роботі на конкретні політичне замовлення, вважає, що адміністрація президента Байдена повинна намагатися не обмежувати, а збільшувати переговорні можливості для закінчення російсько-український конфлікту. Досягненню компромісу не допомогла б погроза закриття посольства США чи припинення дипломатичних відносин, чого не трапилось навіть в найгірші моменти холодної війни. Треба також уникати погіршення стосунків США з іншими народами і ризику «фінансової війни» [13]. Незважаючи на протиріччя, слід пам'ятати, що США є лідером серед країн, які надають Україні найбільшу фінансову, гуманітарну та військову підтримку [14].

У вище наведеному переліку країн, що у різній формі офіційно визнали Росію терористичною державою, відсутні не лише Сполучені Штати, але й інші більші європейські держави, насамперед Німеччина і Франція. Так, президент Франції Еммануїл Макрон вважає, що офіційне визнання Росії терорис-

тичним режимом нічого не змінить, оскільки його країна наклала на Росію достатні санкції. Обидві країни, між якими триває конфлікт, будуть змушені колись сісти за стіл переговорів. Франція не хоче бути втягнута у війну, навіть у разі застосування РФ тактичної ядерної зброї в Україні, хоча і допомагає українцям озброєнням [15].

Республіка Польща, як сусід та стратегічний партнер України, від самого початку повномасштабного вторгнення Росії на суспільному і політичному рівні всесторонньо підтримувала Україну. Вже 24 лютого 2022 р. нижня палата парламенту – Сейм – засудив російську агресію [16]. Свою солідарність з українським народом, що відстоював свою незалежність і територіальну цілісність, висловлювали політики різних спрямувань. Представники польського уряду, на чолі з прем'єр-міністром Матеушом Моравецьким, були серед перших, хто особисто відвідав Київ 15 березня 2022 р. Президент Анджей Дуда декілька разів побував в Україні. Став першим главою іноземної держави, яка після 24 лютого особисто звернулася до депутатів Верховної Ради України. У своїй промові 22 травня 2022 р. він подякував українцям за «оборону Європи від навали російського імперіалізму» та виголосив знакові слова, що: «Вільний світ має обличчя України» [17]. Після деокупації Бучі польський Сейм засудив геноцид українського народу та закликав покарати Міжнародним кримінальним судом в Гаазі воєнних злочинців, а також негайно виключити Росію з усіх міжнародних організацій, що мають дбати про правопорядок і безпеку у світі [18]. В контексті євроатлантичних аспірацій України, польський уряд наполягав на пришвидшену процедуру вступу України до ЄС та НАТО. Виявом не лише декларативного, а практичного виміру польсько-українського партнерства було надання українському народу фінансової (1,02 мільярда євро) та гуманітарної (0,1 мільярда євро) допомоги, в тому числі для близько 7,7 мільйонів біженців, що безпосередньо чи транзитом опинились на території Польщі (дані ООН) [14]. Польські заклади охорони здоров'я надають кваліфіковану медичну підтримку пораненим цивільним і військовим, освітньо-виховні заклади приймають українських дітей. Ще більше значення має військова допомога у вигляді конкретної зброї та оснащення (наприклад, самохідні гаубиці «Краб», танки Т-72, портативні ракетні комплекси «П'юрун», бронетехніка, безпілотники) чи навчань українських військових. Номінальний розмір військової

фінансової в абсолютних цифрах допомоги склав 1,8 мільярда USD (0,3% ВВП), що локалізувало Польщу на третьому місці після США (25 мільярдів, 0,1% ВВП) і Великобританії (4 мільярда, 0,1% ВВП). З цієї перспективи, не кажучи про темп передачі озброєння, набагато більша за польську європейська економіка Німеччини призначила на військову допомогу для України менше (1,2 мільярда, 0,03% ВВП) [19]. Не можна й забувати про велику солідарність, фінансову і матеріальну допомогу українцям з боку польського суспільства, неурядових і релігійних організацій, приватного сектору. В контексті заклику віцепрем'єрки України Ірини Верещук до українських біженців перезимувати закордоном обсяг потрібної допомоги буде ще більшим.

Після масованого ракетного удару 10 жовтня свою підтримку Україні від імені польського народу висловив президент Республіки Польща Анджей Дуда у телефонній розмові з президентом В. Зеленським. Посол України в Варшаві Василь Зварич назвав атаку державним тероризмом та закликав весь демократичний світ негайно визнати Росію терористичною державою, посилити санкції і збільшити військову допомогу для України. Вимагали цього також сотні мітингувальників під будинком посольства РФ у польській столиці.

Заклики українського уряду і парламенту мали підтримку з боку польського суспільства. На декларативному рівні підтримувались також політичними колами понад партійними поділами, про що свідчать вислови політиків так з правлячої коаліції (Об'єднані праві), як і від опозиції (Громадянська коаліція). Польський уряд, який формують консервативно-праві сили коаліції, на чолі із партією Право і Справедливість (*PiS*), та нижня палата парламенту – Сейм, з перевагою цих сил, не квапилися із вирішенням питання. Тому опозиційні середовища закидали урядові нерішучість в офіційному визнанні цього факту. Наприклад, Бартломеї Сінкевич, міністр внутрішніх справ у 2013-2014 рр., задавав питання, чому уряд досі зволікав із видаленням з Польщі посла терористичної держави? Дещо іншої думки дотримувався Єжи Марек Новаковський – колишній посол у Литві та Вірменії і один із критиків нинішньої зовнішньої політики Польщі. Він рекомендував уряду добре зважити чи офіційне засудження російського режиму як терористичного буде політично вигідним. Резолюції ж національних парламентів лише були виразом позиції у цьому питанні, але не мали формальних наслідків. Однак, повне закриття для себе дипломатич-

ного шляху мало б такі наслідки. Сталося так у випадку Ірану чи Північної Кореї, що несло за собою ризики: «Ймовірно у майбутньому з якоюсь Росією треба буде на певному етапі розмовляти. Будемо сподіватись, що не з тією, що бомбардує цивільне населення» [20].

Політики домінуючої партії Право і Справедливість вважали, що більший сенс матиме рішення, прийняте більшою групою держав або міжнародними організаціями. Так вважав, до прикладу, депутат Європейського Парламенту Вітольд Вашиковський – колишній міністр закордонних справ Польщі. Він, однак, сумнівався чи в Європі є відповідна атмосфера, оскільки Франція і Німеччина жили ілюзією, що Росію можна переконати до припинення конфлікту з Україною. Фракція Європейські консерватори і реформатори (*ECR*), до якої належать представники правлячої партії Право і справедливість, запропонувала провести пленарне засідання Європарламенту з метою прийняття резолюції про визнання РФ державою спонсором тероризму. В проекті документу йшлося також про те, що Росія багаторазово підтримувала міжнародний тероризм, фінансуючи мережі найманців, такі як Група Вагнера [20].

На підтримку згаданої пропозиції резолюції у дебати в Європарламенті, що відбулася 18 жовтня, висловились польські депутати з фракції *ECR* та їхні політичні опоненти. До прикладу, від імені фракції Європейська народна партія (*PPE*) виступив депутат Анджей Халіцький (Громадянська платформа – *PO*). Як докази терористичної діяльності Росії він навів тисячі убитих цивільних осіб і атаки на цивільну інфраструктуру в Україні, вивезення у далекі регіони Росії людей за етнічною ознакою, у тому числі дітей, збиття 2014 р. голландського літака (рейс МН17), спалені лікарні і школи у Сирії. Представник цієї ж фракції Радослав Сікорський, міністр закордонних справ Польщі в уряді Дональда Туска у 2007–2014 р., вважав, що Росію необхідно визнати не так спонсором тероризму, як терористичною державою. На думку політика, викликом для ЄС було прийняття законодавства, як у США, на основі якого жертви російського тероризму отримують компенсації з російських державних активів. Марек Павел Балът, з фракції Прогресивний альянс соціалістів і демократів Європарламенту (*S&D*), звернув увагу на атомний тероризм РФ, оскільки президент РФ багаторазово погрожував ядерної зброєю і відповідає за атаки на Чорнобильську та Запорізьку АЕС. Крім того, російська армія за наказом В. Путіна знищила на той час вже біля

30% українських електростанцій. Тому Росію необхідно було ввести у список терористичних організацій, а держави, що їй допомагають – визнати спонсорами тероризму [21]. Польські депутати сподівались, що європейські парламентарії проявлять єдність у цьому питанні, що змусить Єврокомісію та Європейську раду до рішучих дій. Хоча більшість депутатів Європарламенту розділяло думку своїх польських колег, то озвучувались й аргументи проти визнання Росії державою спонсором тероризму. Серед них було, наприклад те, що такого юридичного визначення немає в законодавстві ЄС і що його застосування ускладнить досягнення миру. Голосування над резолюцією заплановано на пленарному засіданні 22 листопада.

Дипломатія Республіки Польща була переконана про доцільність ширшого формату визнання Росії терористичною країною. На думку другого заступника міністра закордонних справ Марціна Пшидача до дискусії необхідно було залучити так країни Західної Європи, як і США. Ефективність спільного рішення була б тоді набагато сильнішою. Що ж до можливості ухвалення вище згаданої резолюції Європарламенту, то політик сподівався більше проблем не з боку уряду Угорщини, а Німеччини і Франції. Він зазначив, що Німеччина передала досі Україні лише одну з обіцяних систем протиповітряної оборони [22]. Ще більш різко оцінив позицію німецької сторони заступник міністра в МЗС Пьотр Вавжик: «Німеччина через свої занедбання фактично видовжувала цю війну» [23]. Ці погляди відображали не лише оцінку поточної поведінки уряду Німеччини в питаннях доставок озброєння Україні, але й загальну позицію консервативної правлячої партії Право і справедливість, яка у багатьох зовнішньополітичних питаннях була близькою Угорщині. Традиційне дистанціювання нинішнього польського уряду від Німеччини і Франції останніми роками додатково підсилювалось спором з ЄС у питаннях реформування судової системи, верховенства права, наслідком чого є накладені Європейською комісією фінансові карі (уже 267 млн євро) і блокування виплат з європейських фондів, потрібних для Національного плану відбудови (КРО). Перелічені проблеми послаблювали позицію Республіки Польща на європейському майданчику.

Викладена вище позиція уряду Польщі зумовлювала факт, що Сейм не прийняв відповідної резолюції. Дещо раніше, прикінці вересня, депутати нижньої палати парламенту схвалили лише постанову про засудження

нелегальних референдумів на окупованих теренах України та вжиття заходів для припинення видачі віз ЄС громадянам Російської Федерації. У документі була мова про атмосферу терору, у якому російські окупанти проводили референдуми, та про воєнні злочини і геноцид українського народу, але сам російський режим чи держава не визнавались спонсором тероризму. Слід також брати до уваги й давні політичні чвари правлячої опозиції і коаліції на тему східної політики Польщі, та взаємні оскарження у проросійських вподобаннях у зовнішній політиці.

Інша ситуація склалася в Сенаті Республіки Польща, де опозиція мала незначну перевагу, а троє з чотирьох членів президії верхньої палати парламенту представляють опозиційні політичні угруповання, у тому числі її голова Томаш Гродський (Громадянська коаліція). Вказані обставини дозволили Сенату 26 жовтня 2022 р. одностайно прийняти в другому читанні постанову *Про визнання влади Російської Федерації терористичним режимом*, тобто у формулі запропонованій ПАРС. Перше читання проекту постанови не проводилось, оскільки текст був узгоджений з усіма фракціями і колами Сенату. У тексті документу парламентарії рішуче засудили геноцид і воєнні злочини, скоєні країною-агресором в Україні. Уже у першому реченні читаємо: «24 лютого 2022 року збройні сили Російської Федерації розв'язали жорстоку війну з Україною. Її мета – стерти з лиця землі суверенну країну і знищити український народ». Російських бійців сенатори називали «загарбниками», «бандитами в російській формі», які бомбардують цивільні об'єкти, катують й убивають цивільних і військовополонених, депортують українських громадян у віддалені райони Росії, викрадають українських дітей, «щоби виховати їх на яничарів режиму». Перелічені злочини класифікувались сенаторами як акти державного тероризму та повернення путінського режиму до практик сталінських часів і нацистського режиму. Сенат закликав усі народи, що цінували мир, демократію і права людини, визнати російський правлячий режим терористичним. Міжнародна спільнота мала надати всебічну підтримку Міжнародному кримінальному суду у розслідуванні злочинів та покаранні винних. За резолюцію проголосували всі 85 сенаторів, що були присутні в залі засідань.

Президент України висловив вдячність вищій палаті парламенту Польщі за цей жест солідарності. Наступного дня після прийняття ухвали веб-сайт Сенату зазнав сильної хакерської атаки. Прийняття Сенатом резолюції

не вплинуло на позицію польського уряду у цьому питанні. Згаданий П. Вавжик оцінив її радше як демонстрацію поглядів сенаторів, яка на даний момент не матиме фактичного впливу на зовнішню політику так Польщі, як і Німеччини, Франції чи Голландії. З часом, однак, під тиском громадської думки ці країни можуть змінити свою політику, якщо Росія і далі буде вдаватися до терористичних дій в Україні. Наведений коментар свідчить про малу віру в дієвість подібних політичних жестів з боку самої Польщі, як і інших менших країн.

Висновки. Через відсутність чіткого термінологічного визначення терористичної держави та його закріплення в міжнародному праві наразі немає конкретних юридичних наслідків, пов'язаних із таким статусом. Конкретні санкції передбачені у разі отримання статусу держави-спонсору тероризму, який надається США. Досі, однак, американський Держсекретаріат не зважився на цей крок, остерігаючись ряду політичних і економічних ускладнень. Засудження дій РФ як терористичної держави, у зв'язку з війною в Україні та в інших місцях, парламентами низки держав і ПАРЕ становить символічний жест

солідарності з Україною, що має для неї важливе політичне значення.

Республіка Польща була однією з країн, що на офіційному рівні, визнала керівництво РФ терористичним режимом. Ця ініціатива була реалізована наприкінці жовтня 2022 р. у резолюції верхньої палати парламенту – Сенату, у якому незначно переважають опозиційні сили. Попри виявлену під час голосування одноставність, у ширшому політичному середовищі тривала дискусія щодо доцільності та формули такого кроку. Представники політичних угруповань, що формували уряд та правлячу коаліцію у нижній палаті парламенту – Сеймі, вважали за більш ефективне прийняття відповідного рішення у ширшому колі держав, перш за все Європи і США, або міжнародними організаціями. Виявом такої позиції став проєкт резолюції Європарламенту про визнання РФ як державу-спонсора тероризму. Незважаючи на певні різниці у політичних підходах, польське суспільство та політики різних напрямків згідні щодо того, що російське керівництво здійснює агресивну зовнішню політику, і не лише відносно України, а акти міжнародного терору є одним із засобів гібридної війни у досягненні нею політичної мети.

Література:

1. Hoffman B. Oblicza terroryzmu. Przeł. H. Pawlikowska-Gannon. Warszawa 1999. С. 36.
2. Nizioł- Celewicz M. Terroryzm // Międzynarodowe stosunki polityczne. Red. M. Pietraś. Lublin, 2007. С. 535.
3. Ukraine Russia Crisis: Terrorism Briefing // The Institute for Economics & Peace. Briefing Series 4, March 2022. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/03/Ukraine-Russia-Crisis-Terrorism-Briefing-1.pdf>
4. Закон України Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну від 22.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
5. Terror must be responded with force at all levels: on the battlefield, with sanctions, and legally – address by the President of Ukraine (2022, 13.10.) URL: <https://www.president.gov.ua/news/teroru-treba-vidpovidati-siloyu-na-vsiah-rivnyah-i-na-poli-bo-78477>
6. Коментар МЗС України щодо російського енергетичного тероризму. 13.10.2022. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-rosijskogo-energetichnogo-terorizmu>
7. Riigikogu declared Russia a terrorist regime. 18.10.2022. URL: <https://www.riigikogu.ee/en/news-from-committees/foreign-affairs-committee/riigikogu-declared-russia-a-terrorist-regime>
8. Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine. Resolution 2463 (2022) adopted by Parliamentary Assembly on 13 October 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31390/html>
9. Plevák O. Czechy: Izba Poselska uznaje Rosję za režim terrorystyczny. 04.11.2022. URL: <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/czechy-rosja-rezim-terrorystyczny-ukraina-wojna>
10. Куренкова О. Росія – держава-терорист. Чому Україна просить світ надати РФ такий статус і що він змінить. 17.10.2022. URL: <https://suspilne.media/295828-rosia-derzava-terrorist-comu-ukraina-prosit-svit-nadati-rf-takij-status-i-so-vin-zminit>
11. U.S. Department of State. State Sponsors of Terrorism. URL: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism>
12. Пишний А., Мудра І., Власюк В., Заріна Д., Шаповал Н. Все, що ви хотіли знати про статус держави-спонсора тероризму. Вичерпне пояснення від санкційної групи Єрмака-Макфолла Українська правда. Спецпроект: росія – держава-терорист. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/terroriststate>
13. Badow D. Is Russia a State Sponsor of Terrorism? 11.08.2022. URL: <https://www.cato.org/commentary/russia-state-sponsor-terrorism>
14. Pawłowska D., Szolucha S., Korzeniowska K. Kto pomaga Ukrainie? Jakby nie liczyć, Polska w czołowie. Ale szykujemy się na długi marsz // *Gazeta Wyborcza*. 27.10.2022. URL: <https://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,29078026,ponad-70-proc-polskich-gospodarstw-domowych-pomagalo-uchodzcom.html>

15. Vincent E. Macron comment raises doubts on French position in case of Russian nuclear strike in Ukraine // *Le Monde*. 15.10.2022. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/10/15/macron-comment-raises-doubts-on-french-position-in-case-of-russian-nuclear-strike-in-ukraine_6000434_4.html
16. Декларація Сейму Республіки Польща щодо агресії на Україну з боку Російської Федерації. URL: [https://www.sejm.gov.pl/media9.nsf/files/ASEA-CBYFRH/%24File/Декларація Сейму щодо агресії на Україну з боку Російської Федерації.pdf](https://www.sejm.gov.pl/media9.nsf/files/ASEA-CBYFRH/%24File/Декларація%20Сейму%20щодо%20агресії%20на%20Україну%20з%20боку%20Російської%20Федерації.pdf)
17. Andrzej Duda przed Radą Najwyższą Ukrainy. 22.05.2022. URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/andrzej-duda-z-wizyta-na-ukrainie,54043>
18. Ухвала Сейму Республіки Польща від 8 квітня 2022 р., що стосується засудження злочину геноциду, скоєного на території України. URL: https://www.sejm.gov.pl/media9.nsf/files/TNON-CD9TBP/%24File/Uchwa%C5%82a_Sejmu_w_sprawie_pot%C4%99pienia_zbrodni_ludob%C3%B3jstwa_na_terenie_Ukrainy.pdf
19. Wojna w Ukrainie. Kto pomaga najwięcej? 13.09.2022. URL: <https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8535090,wojna-w-ukrainie-ktu-pomaga-najwiecej-ranking-panstw.html>
20. Michalski P. Rosja państwem terrorystycznym? Polscy politycy za, ale działań brak. Polscy politycy za, ale działań brak. 11.10.2022. URL: <https://wiadomosci.wp.pl/rosja-panstwem-terrorystycznym-polscy-politycy-za-ale-dzialan-brak-6821863416765280a>
21. Recognising the Russian Federation as a state sponsor of terrorism (debate). Tuesday, 18 October 2022 – Strasbourg. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-10-18-ITM-018_PL.html
22. Balinowski P. Rosja zostanie uznana za państwo terrorystyczne przez UE? „Te dyskusję warto prowadzić”. 20.10.2022. URL: https://www.rmf24.pl/tylko-w-rmf24/rozmowa-w-poludnie/news-rosja-zostanie-uznana-za-panstwo-terrorystyczne-przez-ue-te-,nId,6359624#crp_state=1
23. Wiceszef MSZ: rosyjskie ataki w Ukrainie nie zmieniają sytuacji na froncie, tylko zmotywują Ukraińców do walki. 11.10.2022. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1449136%2Cwiceszef-msz-rosyjskie-ataki-w-ukrainie-nie-zmienia-sytuacji-na-froncie>
24. Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 października 2022 r. o uznaniu władz Federacji Rosyjskiej za reżim terrorystyczny. URL: <https://www.senat.gov.pl/prace/posiedzenia/tematy,585,1.html>
25. Kostrzewa K. Senat uznał Rosję za reżim terrorystyczny. A kiedy zrobią to Niemcy czy Francja? Wawrzyk komentuje. 27.10.2022. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8576780,rosja-rezim-terrorystyczny-niemcy-francja.html>

References:

1. Hoffman, B. (1999) *Oblicza terroryzmu* [Inside Terrorism]. Przeł. H. Pawlikowska-Gannon. Warszawa. P. 36 [in Polish].
2. Nizioł- Celewicz, M. (2007). *Terroryzm* [The Terrorism]. *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Ed. by M. Pietraś. Lublin. P. 535 [in Polish].
3. Ukraine Russia Crisis: Terrorism Briefing // The Institute for Economics & Peace. Briefing Series 4, March 2022. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/03/Ukraine-Russia-Crisis-Terrorism-Briefing-1.pdf>
4. Zakon Ukrainy Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystyskoho totalitarnoho rehymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symboliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsystyskoho totalitarnoho rehymu v Ukrainu vid 22.05.2022 [Law of Ukraine On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> [in Ukrainian].
5. Terror must be responded with force at all levels: on the battlefield, with sanctions, and legally – address by the President of Ukraine (2022, 13.10.) URL: <https://www.president.gov.ua/news/teroru-treba-vidpovidati-siloyu-na-vsih-rivnyah-i-na-poli-bo-78477>
6. Komentar MZS Ukrainy shchodo rosiiskoho enerhetychnoho teroryzmu [Comment of the MFA of Ukraine on Russian energy terrorism] (2022, 13.10.). URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-rosijskogo-energetichnogo-terorizmu> [in Ukrainian].
7. Riigikogu declared Russia a terrorist regime (2022, 18.10). URL: <https://www.riigikogu.ee/en/news-from-committees/foreign-affairs-committee/riigikogu-declared-russia-a-terrorist-regime>
8. Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine. Resolution 2463 (2022) adopted by Parliamentary Assembly on 13 October 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31390/html>
9. Plevák, O. (2022, 04.11). Czechy: Izba Poselska uznaje Rosję za reżim terrorystyczny [Czech Republic: Chamber of Deputies recognises Russia as a terrorist regime]. URL: <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/czechy-rosja-rezim-terrorystyczny-ukraina-wojna> [in Polish].
10. Kurenkova, O. (2022, 17.10.). Rosia – derzhava-teroryst. Chomu Ukraina prosyt svit nadaty RF takyi status i shcho vin zminyt [Russia is a terrorist state. Why Ukraine asks the world to give Russia this status and what it will change]. URL: <https://suspilne.media/295828-rosia-derzava-terrorist-comu-ukraina-prosit-svit-nadati-rf-takij-status-i-so-vin-zminit>
11. U.S. Department of State. State Sponsors of Terrorism. URL: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism>

12. Pyshnyi, A., Mudra, I., Vlasiuk, V., Zarina, D., Shapoval, N. (2022). Vse, shcho vy khotily znaty pro status derzhavy-sponsora teroryzmu. Vycherpne poiasnennia vid sanktsiinoi hrupy Yermaka-Makfola [Everything you wanted to know about the state sponsor of terrorism status. Comprehensive explanation from the Yermak-McFaul sanctions group]. *Ukrainska pravda*. Spetsproiekt: rosiia – derzhava-teroryst. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/terroriststate> [in Ukrainian].
13. Bandow, D. (2022, 11.08). Is Russia a State Sponsor of Terrorism?. URL: <https://www.cato.org/commentary/russia-state-sponsor-terrorism>
14. Pawłowska, D., Szołucha, S., Korzeniowska, K. (2022, 27.10.). Kto pomaga Ukrainie? Jakby nie liczyć, Polska w czołówce. Ale szykujmy się na długi marsz [Who is helping Ukraine? Any way you count it, Poland is in the lead. But let's get ready for a long march]. *Gazeta Wyborcza*. URL: <https://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,29078026,ponad-70-proc-polskich-gospodarstw-domowych-pomagalo-uchodzcom.html> [in Polish].
15. Vincent, E. (2022, 15.10). Macron comment raises doubts on French position in case of Russian nuclear strike in Ukraine *Le Monde*. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/10/15/macron-comment-raises-doubts-on-french-position-in-case-of-russian-nuclear-strike-in-ukraine_6000434_4.html
16. Deklaratsiia Seimu Republiki Polshcha shchodo ahresii na Ukrainu z боку Rosiiskoi Federatsii [Sejm Declaration on the aggression against Ukraine by the Russian Federation] (2022). URL: <https://www.sejm.gov.pl/media9.nsf/files/ASEA-CBYFRH/%24File/.pdf> [in Ukrainian].
17. Andrzej Duda przed Radą Najwyższą Ukrainy [Andrzej Duda before the Verkhovna Rada of Ukraine] (2022, 22.05). URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/andrzej-duda-z-wizyta-na-ukrainie,54043> [in Polish].
18. Ukhvala Seimu Republiki Polshcha vid 8 kvitnia 2022 r., shcho stosuietsia zasudzhennia zlochynu henotsydu, skoienoho na terytorii Ukrainy [Resolution of the Sejm of the Republic of Poland of 8 April 2022 concerning the condemnation of the crime of genocide committed on the territory of Ukraine]. URL: https://www.sejm.gov.pl/media9.nsf/files/TNON-CD9TBP/%24File/Uchwa%C5%82a_Sejmu_w_sprawie_pot%C4%99pienia_zbrodni_ludob%C3%B3jstwa_na_terenie_Ukrainy.pdf [in Ukrainian].
19. Wojna w Ukrainie. Kto pomaga najwięcej? [War in Ukraine. Who is helping the most?] (2022, 13.09). URL: <https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8535090,wojna-w-ukrainie-kto-pomaga-najwiecej-ranking-panstw.html> [in Polish].
20. Michalski, P. (2022, 11.10). Rosja państwem terrorystycznym? Polscy politycy za, ale działań brak. Polscy politycy za, ale działań brak. [Russia a terrorist state? Polish politicians in favour, but no action. Polish politicians in favour, but no action]. URL: <https://wiadomosci.wp.pl/rosja-panstwem-terrorystycznym-polscy-politycy-za-ale-dzialan-brak-6821863416765280a> [in Polish].
21. Recognising the Russian Federation as a state sponsor of terrorism (debate). Tuesday, 18 October 2022 – Strasbourg. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-10-18-ITM-018_PL.html
22. Balinowski, P. (2022, 20.10). Rosja zostanie uznana za państwo terrorystyczne przez UE? „Tę dyskusję warto prowadzić” [Russia to be recognised as a terrorist state by the EU? "This discussion is worth having"]. URL: https://www.rmfm24.pl/tylko-w-rmf24/rozmowa-w-poludnie/news-rosja-zostanie-uznana-za-panstwo-terrorystyczne-przez-ue-te-nId,6359624#crp_state=1 [in Polish].
23. Wiceszef MSZ: rosyjskie ataki w Ukrainie nie zmieniają sytuacji na froncie, tylko zmotywują Ukraińców do walki [Deputy Foreign Ministry: Russian attacks in Ukraine will not change the situation on the frontline, only motivate Ukrainians to fight back] (2022, 11.10). URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1449136%2Cwiceszef-msz-rosyjskie-ataki-w-ukrainie-nie-zmienia-sytuacji-na-froncie> [in Polish].
24. Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 października 2022 r. o uznaniu władz Federacji Rosyjskiej za reżim terrorystyczny [Resolution of the Senate of the Republic of Poland of 26 October 2022 on the recognition of the Russian Federation authorities as a terrorist regime]. URL: <https://www.senat.gov.pl/prace/posiedzenia/tematy,585,1.html> [in Polish].
25. Kostrzewa, K. (2022, 27.10). Senat uznał Rosję za reżim terrorystyczny. A kiedy zrobią to Niemcy czy Francja? Wawrzyk komentuje [The Senate has recognised Russia as a terrorist regime. And when will Germany or France do so? Wawrzyk comments]. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8576780,rosja-rezim-terrorystyczny-niemcy-francja.html> [in Polish].